

ALMA ROMA

QVIDQVID NON
POSSIDET ARMIS
RELLIGIONE
TENET

C. DEL VECCHIO.

Pro "ALMAE ROMAE,, Sociis

apud Commentarii Administratorem opuscula latine scripta venum dantur,
pretio quod sequitur:

IOSEPHI FORNARI Communia vitae. Phrases et formulae ad latina col-
loquia instituenda:

Fasc. II: *Voces animalium, De officiis.* – Lib. 3,00.

IOSEPHI FORNARI Fridianus et Francisculi prandium, Milesiae
fabulae scenis accommodatae apud ephebea facile agendis. – Singulæ
lib. 2; ambae lib. 3.

HERMINII IACOBELLI In campo latinitatis novi flores. – Si tegu-
mento solut. lib. 4; si xyлина structura aureoque titulo decorat., lib. 5.

I. B. FRANCESIA Euplius, Ad Romam, Actiones dramaticae. – Sin-
gulæ lib. 1,50.

(*Iis vero qui extra Urbem hos libros mitti iubeant, addendum erit publici cursus
pretium, iuxta normam libell. 0,60 pro singulis exemplaribus.*)

Pro lectoribus novisque sociis, qui **integral ALMAE ROMAE Col-**
lectionem habere cupiant ab anno MCMXIV ad expletum annum MCMXXIII,
paucorum exemplarium quae supersunt pretium constituimus libella-
rum 225 pro Italia; pretium duplicatum, libell. scilicet 450, pro exteris
gentibus, suae pecuniae valorem maiorem habentibus, quam ut Italicae
pecuniae valor nunc est.

Hae vero collectiones, adiecta in litteris pecunia per nummariam
syngrapham (vulgo *chèque*) in Urbe exigendam, *recto tramite*, requiren-
dae sunt ab **ALMAE ROMAE** administratore (*Roma, 12, Via del
Governo Vecchio, 96*): quod enim pretium positum est non sinit ut
foenus aliquod bibliopolis, vel mediatoribus quibusvis rependi possit.

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Pretium annuae subnotationis est pro Italia libell. 12; pro Anglia shell. 12, 1/2; pro Batavia flor. 7,50; pro Hispania peset. 15; pro Civitatibus Foederatis Americae septentrionalis et Canada doll. 3; pro Helvetia franc. 15; pro ceteris nationibus summa italicas lib. 20 exaequans; *ante solvendum rectoque tramite mittendum ad IOSEPHUM FORNARI doctorem, Romam, 12, Via del Governo Vecchio, 96.*

DE NOVA APUD ITALOS STUDIORUM RATIONE

Non semel neque iterum, sed saepe, et quidem sapientissimi viri, voce et scriptis, nos prope premebant, ut tandem nostram promeremus sententiam de nova apud Italos studiorum ratione invecta et de iis potissimum, quae ad cultum linguae latinae spectant.

Multi enim, qui rem leviter attingunt, nec altius considerare consueverunt, quos praeproperantes optime dixeris, quem primum lex in vulgus edita fuit, ut sidera Itali tandem digito tetigissent, omne nos iam tulisse punctum autumarunt ac propemodum « Io, triumphe » victorum more, proclamandum esse plus aequo censuere. Et hanc sibi victoriam retulisse perhibent, eo praesertim nomine, quod lingua latina, quae modo intermortua videbatur atque a scholis fere inter res inutiles reiecta, iterum in scholas nostras introgrediatur, atque in omnes quasi studiorum portiones principem prope locum oblineat.

Est utique maxima laude dignus, hoc praesertim saeculo, vir iste Ioannes Gen-

tile, qui, supremus studiorum moderator, ut pro viribus Italorum litteris prospiceret, paterna veluti manu cives ad litterarum latinarum cognitionem, Pindarico ausu, princeps conducere tentat.

At licetne sententiam nostram expromere, licetne aperto ore fateri quid sit nobis laudandum quidve corripiendum?

In primis, libere testabor Administris consilium, bonum esse, felix fortunatumque reputandum, ut Italos universos moneat ad suorum patrum vestigia redeundum esse, ut alto ipsis sit persuasum hac in via fructus relatuos atque sapientiae veterum gloriam consecuturos.

Eoque magis nos laudi non parcimus, qui per quinquaginta et amplius annos, studia apud Italos ruere in peius lamentabamur, atque ut Cassandra, nunquam credita Teucris, quotidiano convicio efflagitabamus, ut studiorum ratione mutata, quibus prima aetatula debet impertiri, puerorum mentes doctrinis recte imbuerentur.

Abhinc enim quinquaginta et amplius annos, si de litteris sermo est, omnis Italia iis angoribus laborabat, ut optime eam componere potuisses cum poëtae versibus:

*Nec longo quoties mutasti tempore leges,
Officium, mores, res, hominesque tuos!*

Una equidem lex erat; sed adeo inventae sunt adnotaciones, accessiones, additamenta, ut eam haec obruerent prope ac suffocarent. Quae quidem recentiora studiorum placita perpetuis obiurgationibus insimulabant omnes iudicii viri nostrae aetatis, inter quos est primus adnumerandus Thomas Vallaurius, qui rogatus olim ab amico, ut quidpiam de se scriberet sub imagine sua, arrepto calamo, subitariam inscriptionem exaravit: « Litteras latinas impense excoluit, a calumniantibus acerime vindicavit ».

Ipse enim aiebat litteras latinas in Italia pestilenti tunc sidere afflatas esse et miserum in modum sese populis pauperes ostendere.

Et cum Vallaurio plerisque in hoc conveniendum fuit, acerrimum prope bellum omnes in litteras latinas indixisse, et magnam, quam patres sapientia haereditatem nobis attulerunt, atroci animo pravoque consilio deturbasse. Magna mihi copia est memorandi quot incommoda in civitatem inde redundarint. Sed hoc modo intelligi volo, ex eo tempore videlicet, scholas ordinis secundi apud nos adeo consensuisse, ut plerique adolescentes non modo latinæ elegantiae, sed grammaticae saepe rationis ignari ex scholis prodirent, vixque unus et alter ex obvio quoque scriptore probabilem sensum tunc exsculperet. Quod quidem in medium proferre non auderem, nisi luculentis adeo testimonialis plantum fieret. Pudet nos dicere, abhinc aliquot annos in anniversario illo certamine, in quo omnes descendebant lectissimi quaque Itali adolescentes, ingenii et doctrinæ suae specimen daturi, maxima candidatorum pars votis suis excidisse, et viros gravissimos, qui illorum dignitatis iudicium facere consueverunt, concordes testatos esse, fore ut hac puerili institutione, quae apud nos vigeret, extrema et Italis litteris pernicies portenderetur.

Litteris in Italia sic laborantibus, re-

medium aliquod novissime pro viribus adferre quidem studi: ut ipse Pius XI, Pontifex Maximus, qui paulo ante sublimia quaedam placita, elegantissime, more suo, portendebat, dicens: « Primum est de lingua latina studio in litterariis clericorum ludis omni cura fovendo atque proviendo ».

Haec vero verba si pueris maxime fabebant qui in Seminariis educantur ac litteris aluntur, nihil propemodum pro ceteris, qui ad gymnasia publica frequentissimi conveniunt.

Quod vero citra fidem mox erat, nunc factum iam esse autuma, quodque caput est, commodius, ita ut quicumque haec passim consideret, Superis gratias agere debeat, easque maximas.

In proxima enim maximaque rerum perturbatione, vir tandem exstitit fortis ingenio praeditus atque constantia, qui res litteriaris ad portum tandem salutis perducere fuerit nisus, et ad suprema litterarum gubernacula sedens, magnam omnium spem ad se concitatavit, omniumque expectationem, novissima lege prolata, in imiensum auxit ac supergressus est.

Namque, omnibus improborum conatus posthabitis, studia in aliquam libertatem vindicavit, Romanumque veterem sermonem ad honorem feliciter auspicatus revocare studuit.

Qua vero ratione? Et ea quidem est, quae voluntati, cui candide assentimur et plaudimus, omnino sit responsura? Alias videbimus.

I. B. FRANCESIA.

Oratio tempestiva, melior silentio.

Pius II, apud Plat.

Nihil interest quo animo facias, quod fecisse vitiosum est.

LACTAN., lib. V.

Alteri vivas oportet, si tibi vis vivere.

SENEC., Epist. XLIII.

S. THOMAE AQUINATIS

Brevis chronographia vitae et operum sexto exeunte saeculo ex quo sanctorum ordinibus est adscriptus.

Magna sunt merita et beneficia S. Thomae Aquinatis in Ecclesiam catholicam et in hominum societatem. Nomen eius ubique resonat quippe:

*Typum gessit luciferi,
Splendens in coetu nubium,
Plusquam doctores ceteri,
Purgans dogma gentilium.¹*

Nil ergo mirum, si universus Catholicorum orbis hoc anno laetitia gestit sextum annum saecularem celebrans, ex quo caelestes honores Ei decreti sunt. Iuvat igitur per occasionem brevem chronotaxim vitae eius sub oculis ponere, et quorundam operum, quae ipse composuit, titulos referre.

Non incongruum duco, huc statim lectors admonere, non esse facile opus res gestas a sancto Thoma et opera ab ipso exarata, per certum temporis ordinem disponere: antiqui enim eius vitae scriptores, unde nobis notitia Thomae vitae est deponenda, in determinando tempore rerum ab illo gestarum solliciti non erant, licet in aliis rebus enarrandis convenient. ² - Po-

¹ *Hymnus ad Matutinum, in Breviario O. Praed. die VII Martii.*

² PRAECIPUI BIOGRAPHI ANTIQUI: *Processus Canonizationis* (a. 1319), impressus in AA. SS. Mart. I, 3 edit. 684-714. - Desunt tamen multa, ex quibus quaedam supplevit St. BALUZIUS, *Vitae paparum aveniennium*, II, 7-9. - Fr. GUILLEMUS DE TOCCO, O. P., aequalis s. Thomae, scripsit *Vitam B. Thomae de Aquino O. FF. Praedicat.*; - impressa in AA. SS. Mart., I, 656-684. - Fr. PTOLOMEUS DE LUCCA, O. P., aequalis s. Thomae, scripsit *Historiam ecclesiasticam novam*, in qua de s. Thoma Aquinate et de eius operibus in diversis locis agit; edita apud A. MURATORI, *Scriptores rerum italicarum*, tom. XI, p. 1151 sqq. (Mediolani, 1727). - Fr. PETRUS CALO, O. P., aequalis s. Thomae, scripsit *Vitam s. Thomae post annum 1318* at ante annum 1333; edita a Fr. D. PRUMMER, O. P.,

steriores biographi, praesertim a saec. XVIII conati sunt eius vitam et opera chronologicè digerere, et ex hac parte multa quidem assecuti sunt, sed adhuc plura remanent incerta! ⁴ Nostrum non est item dirimere, nec tanti sumus, ut in hac quaestione aliis nostram opinionem imponamus; nos nostro labore in unum illud intendimus, ut conclusiones virorum eruditorum colligamus et brevem chronographiam vitae S. Thomae et praecipuorum eius operum comparemus.

*
**

Anno 1225. - Thomas nascitur in castro, qui ab Italisch Roccasecca nuncupa-

in *Fontes vitae s. Thomae Aquinatis*, fascicul. I, Toulouse, 1911. - Fr. BERNARDUS GUIDONIS, O. P. (obit 1331), scripsit *Legendam s. Thomae de Aquino*, editam a B. Mombrizio in *Sanctuarium seu vitae Sanctorum*; nova editio Parisiis, 1810, t. II, p. 565-588. - Cfr. P. MANDONNET, O. P. et I. DESTREZ, O. P., *Bibliographie thomiste*, Le Saulchoir, Kain, 1921, p. 17. Fr. PELSTER, S. J.; *Die ältesten Biographien des hl. Thomas von Aquin* in *Zeitschrift f. kath. Theologie*, vol. XLIV (1920) p. 241 sqq. *Idem: La giovinezza di S. Tommaso d'Aquino; studio critico sulle fonti* - in *La Civiltà Cattolica*, vol. I (1923) p. 385 sqq. - H. DENIFLE, O. P. et T. CHATELAIN, *Chartularium Universitatis Parisiensis*, Parisiis, 1889, t. I.

¹ PRAECIPUI: J. QUÉTIFF et J. ECHARD, O. P., *Scriptores Ordinis Praedicatorum*, Parisiis, 1719, t. I, 271 sqq. - Fr. B. DE RUEBIS, O. P., *De gestis et scriptis ac doctrina S. Thomae Aquinatis, dissertationes (92) criticae et apologeticae*, Venetiis, 1750, denuo impressae in editione Leoniana operum omnium S. Thomae, Romae, 1922, t. I, p. LV-CCLXVI. - Fr. A. TOURON, *La vie de Saint Thomas d'Aquin avec un exposé de sa doctrine et ses ouvrages*, Paris, 1737. - P. J. CARLE, *Histoire de la vie et des écrits de St Thomas d'Aquin*, Paris, 1846. - K. WERNER, *Der heilige Thomas von Aquin*, Regensburg, 1858, t. I: *Leben und Schriften des hl. Thomas Aquinas*. - J. A. ENDRES, *Thomas von Aquin*, Mainz, 1910. - M. GRABMANN, *Thomas von Aquin*, Kempten u. München, 1917. - L. FERRETTI, O. P., *Vita dell'angelico dottore S. Tommaso d'Aquino*, Roma, 1923. - P. MANDONNET, O. P., *Des écrits authentiques de St Thomas d'Aquin*, Fribourg, 1910. - Fr. PELSTER, S. J., *Der Katalog des Bartholomaeus von Capua und die Echtheitsfrage bei den Schriften des hl. Thomas von Aquin*, in *Zeitschrift für kath.*

tur, prope Aquinum in Campania.¹ Parentes illi fuerunt Landulfus, Comes Aquini, et Theodora ex Comitibus Theanensis.

1230-1235. - Quinquennis a parentibus traditur monachis S. Benedicti de Monte Casino, pietate et litteris imbuendus.²

1235-1243. - Anno 1235, vel sequenti, mittitur Neapolim, ut curriculum studiorum perficiat. Apud illud athenaeum in trivio, seu in humanioribus litteris, praecoptorem habet Magistrum Martinum; in quadrivio, seu in philosophicis disciplinis, Magistrum Petrum de Hibernia. Dum Neapoli in studia incumbit, cum Fratribus Ordinis Praedicatorum consuetudinem init; amore erga eundem Ordinem captus, statuit humanis rebus valedicere et eidem Ordini nomen dare, quo melius studiis vacare et saluti aeternae securius prospicere possit.

1243. - Ingreditur Ordinem Praedicatorum et habitum recipit e manibus Fr. Tho-

Theologie t. XLI, (1912), p. 820 sqq. - A. MICHELITSCH, *Thomas Schriften*, Graz, 1913, t. I. - M. GRABMANN, *Die echten Schriften des hl. Thomas von Aquin*, Münster, 1920. - J. BERTHIER, O. P., *S. Thomas Aquinas, Doctor communis Ecclesiae*, Romae, 1914, vol. I, p. XL-LIII. - P. MANDONNET et J. DESTREZ, in opere supra citato p. IX-XXI.

¹ Annus eius nativitatis est incertus; biographi in eo determinando fluctuant inter annum 1224 et annum 1227. Ratio huius incertitudinis est, nullum adesse certum documentum de eius nativitate; e contrario, certi sumus de anno mortis eius, quae accedit a. 1274. Sed quum antiqui biographi referrent annum eius mortis, quidam ex illis dixerunt obiisse 50 anno vitae sua (Tholomaeus de Lucca); alii referunt illum mortuum esse in 48 anno vitae sua (Barthol. de Capua); alii 49 annum perfecisse et 50 inchoasse (Guilel. de Thoco et Bernard. Guidonis). Hinc discrepantia inter biographos.

² Quidam putant parentes Thomam in monasterio Montis Casini tradidisse tamquam Oblatum S. Benedicti. De hac re cfr. auctorem anonymum: *Historica disquisitio de monachatu benedictino divi Thomae Aquinatis apud Cassinenses antequam ad Dominicanum Praedicatorum Ordinem se transferret*, impressa a. 1724; et Responsionem B. DE RUBEIS in opere supra citato: *Dissertatio I*.

mae Agni de Lentino, qui postea factus est Hierosolymitanus patriarcha. Candida veste Praedicatorum redimitus, a Superioribus Romam mittitur, inde Parisios prefecturus. Dum autem Parisios iter agit, a duobus fratribus, Landulfo et Reginaldo, qui in exercitu Friderici II imperatoris erant et in Tuscia morabantur, vi comprehenditur captivus, et ad parentes reducitur, qui filii ingressum in Ordinem Praedicatorum aegre tulerant. Juvenis in paterna domo inclusus variis modis tentatur, ut a sancto proposito decedat; at ille firmus et constans in Christi vocatione persistit. Uno fere anno elapso, parentes inanem conatum experti, illi libertatem restituent.

1244. - Thomas libertate donatus Neapolim ad Fratres Praedicatorum convolat; dein Roman revertitur et eodem anno, cum Fr. Ioanne Teutonico, Generali Magistro Ordinis, Parisios venit studiis theologicis operam daturus.

1245-1248. - Moratur Parisiis in celebri conventu S. Iacobi Fratrum Ordinis sui; in studium divinae scientiae incumbit sub Magistro B. Alberto Magno, O. P.¹

1248-1252. - Anno 1248 Parisios relinquit et cum Alberto Magno Coloniam petit, et ibi in studio generali nuper erecto usque ad annum 1251 vel 1252 probabiliter lectoris agit officium.²

1252. - A Superioribus Parisios iterum mittitur ad tradendas theologicas disciplinas et ad gradum magisterii in iis obtinendum. Iam circa hoc tempus incipit spe-

¹ Alii dicunt Thomam brevi tempore Parisiis mansisse et statim illo anno Coloniam perrexisse, dein anno sequenti 1245 Parisios cum B. Alberto reversum fuisse. P. DENIFLE, in *Chartul. Universit. Paris.*, I, p. 307, n. 1, scribit: « Thomas circa an. 1248 Coloniam ad studium missus est, ubi eodem tempore Albertus Magnus studium generale Ordinis pro Germania instituit ».

² Vide tamen notam praecedentem P. DENIFLE.

cimina edere ingenii sui. Primum opus litterarium ab illo compositum, quidam dicunt fuisse opusculum *De ente et essentia* et *De principiis naturae ad Fr. Silvestrum*.³

1252-1255. - Parisiis S. Scripturam interpretatur et libros Sententiarum Petri Lombardi. Quo tempore publici iuri facit suum *Commentum in quatuor libros Sententiarum Petri Lombardi*. Interea incipit certamen a quibusdam magistris Universitatis Parisiensis contra Fratres Ordinum Mendicantium indictum, praesertim contra Ordinem Praedicatorum. Dux Religiosos Mendicantes oppugnantum est Guilelmus a Sancto Amore, qui in suo opere *De periculis novissimorum temporum* invehit in Ordines ipsos.

1256. - Thomas adipiscitur gradum Magisterii in S. Theologia; at Magistri Universitatis Parisiensis Mendicantibus infensi illum in collegium professorum Universitatis admittere recusant. Haimericus tamen, Universitatis cancellarius legendi facultatem illi fecit; inde Haimericus a Summo Pontifice Alexandro IV laudatur, quod nempe « Thomae de Aquino, viro utique nobilitate generis et morum honestate conspicuo ac thesaurum litteralis scientiae per Dei gratiam assecuto, dederit licentiam in theologica facultate docendi »; itaque ipsi cancellario mandat « quatinus eundem Fratrem in praedicta facultate cito faciat regiminis habere principium ».⁴ Hoc anno, a Moderatoribus suis vocatus, in Italiam venit, et Anagniae, ubi Summus Pontifex Alexander IV moralatur, una cum B. Alberto Magno et S. Bonaventura strenue Ordines Mendicantes defendit.⁵ Tunc

¹ Iuxta QUÉTIF-ECHARD, I. c., p. 271, Thomas compositus iam Coloniae quum esset; alii autem aliter autumant.

² DENIFLE-CHATELAIN, o. c., p. 307.

³ Sed Denifle scribit: « Adfuerunt tunc in curia inter alios Humbertus Mag. Ord. (Praed.), Albertus Magnus..., Thomas Aquinas..., minister gen. Ord.

opusculum scribit *Contra impugnantes Dei cultum et religionem*. - Guilelmus a Sancto Amore et eius asseclae damnantur, et Thomas eodem anno Parisios revertitur, suas scholas proseguuntur.

1257. - Thomas ritè agnoscitur Magister a collegio doctorum Universitatis; ideo mense Octobri anno scholastico initium facit sollemni oratione, quae *Principium* dicebatur.

1258. - Fit « Regens primarius » et interpretatur quosdam libros S. Scripturæ.

1259. - Suas lectiones prosequitur et tempore Quadragesimæ e suggestu verbum Dei annuntiat. In dominica Palmorum, quae erat d. iv Aprilis, dum publice concionatur, Guillotus, « bedellus » Universitatis scholarium nationis Picardorum, illum interrupit, et quemdam libellum famosum a professoribus Ordinibus Mendicantibus infensis concinnatum publicat. Ob hanc causam eodem anno die 26 m. Junii Summus Pontifex Alexander IV scribens episcopo Parisiensi, de hac re conqueritur et episcopo iniungit, ut huiusmodi offensionis reos puniat.¹ - His annis Thomas scribere aggreditur quasdam *Quæstiones disputatas*; componit *Expositionem in Evangelium S. Matthei*; *Expositionem in librum Boetii de Hebdomadibus*, et in *librum de Trinitate*; manum admovevit celeberrimo operi, cui titulus: *Summa contra Gentiles*, quod opus annis sequentibus ad finem perducit. - Hoc eodem anno adest capitulo generali Ord. Praedicat. celebrato Valencennis die 1 m. Junii; ibique accipit mandatum ab ipso capitulo generali simul cum aliis quatuor Magistris Parisiensibus ex Ordine, nempe: B. Alberto Magno, Bonohomine Britone, Florentio

Min., scil. Ioannes de Parma (Thom. Cantimpr. *De apibus*, I, 2, c. 10, n. 28 ubi dicitur « Bonaventura »; ast Bonaventura an. 1257, febr. 2 in Ministrum Generalem electus est...» - *Chartularium...* p. 333, n. 5.

¹ DENIFLE-CHATELAIN, o. c., p. 390 sq.

Gallico et Petro de Tarentasia, conficiendi rationem studiorum pro Ordine Praedicatorum; quae ratio ab ipso capitulo generali rata habetur et Ordini praescribitur.¹

1260 vel 1261. - Revertitur in Italiam;² primum Romae docet, et scribit *Expositionem in Isaiam prophetam*; et alium *Commentarium in primum librum Sententiarum Petri Lombardi*, qui tamen perit.

1261-1264. - Anno 1261 eligitur in Summum Pontificem Urbanus IV, qui Thomam magni habet; et apud ipsum Thomas saepius moratur; curiam Pontificiam comitatur, et Urbe veteri, Anagniae, Viterbi, Perusii lectiones habet. Eodem tempore in curia quoque est Fr. Guilelmus de Moerbeka O. Praed., linguae graecae peritissimus; ab eo Thomas meliorem et magis fidelem versionem latinam operum Aristotelis exposcit, quod ille perficit. Nunc suis commentariis Thomas quaedam Aristotelis opera illustrat. Primi commentarii, quos Thomas tunc edidit, videntur fuisse: *Commentarius in octo libros physicorum* et *in decem libros Ethicorum*. Rogatus a Summo Pontifice Urbano IV, scribere incipit *Expositionem continuam in Evangelia*, quae dein dicta est *Catena aurea*; sed sub hoc Pontifice solam *Expositionem in Matthaeum* perficit. Iussu eiusdem Pontificis a. 1264 componit divinissimum illud *Officium de Corpore Christi*, et opusculum *Contra errores Graecorum*. Hoc temporis intervallo videtur scripsisse *Expositionem in librum Job*; opusculum *De rationibus fidei contra*

¹ DENIFLE-CHATELAIN, o. c., p. 385. B. REICHERT, O. P., *Acta capitulorum generalium Ord. Praedic.*, Romae, 1898, vol. I, p. 94 sqq. - Sunt quidam auctores, qui Fr. Bonum hominem confundunt cum Fr. Florentio Gallico, quasi esset unus et idem homo, sed ab hoc errore iam QUETIF-ECHARD monuit I. c., p. 140.

² P. MANDONNET, o. c., p. x-xi scribit Thomam in Italiam rediisse a. 1259 et quidem aestate illius anni.

Graecos, Armenos et Saracenos ad cantorem Antiochenum et fortasse illud, cui titulus: Compendium theologiae ad Fr. Reginaldum socium suum carissimum; necnon quasdam alias *Quaestiones disputatas*.

1265-1267. - Capitulum provinciale Provinciae Romanae Ord. Praed. celebratum Anagniae 1265 Thomae praecipit, ut studium Romae teneat; adduntque Definitores: «Et volumus quod Fratribus, qui stant secum ad studendum, provideatur in necessariis vestimentis a conventibus, de quorum predicatione traxerunt originem; si autem illi studentes inventi fuerint negligentes in studio, damus potestatem Fratri Thomae, quod ad conventus suos possit eos remittere». - Romae docet regitque scholas in coenobio S. Sabinae. Acceptissimus est novo Summo Pontifici Clementi IV (1265-1268), qui illum saepius in curia desiderat.

Ad finem adducit opus *Catenam auream*; prosequitur suos *Commentarios in opera Aristotelis*, *De sensu et sensato*, *De memoria et reminiscencia*, *in duodecim libros Metaphysicorum*. Concinnat *Expositionem in Ieremiam prophetam* et *in Threnos* eiusdem prophetae; conficit opusculum *De regimine principum ad regem Cypri*. Suo operi immortali, cui titulus: *Summa theologica*, dat initium; seriem *Quodlibetorum* determinat.³

1268. - Verisimiliter Viterbi moratur, ubi curia Pontificis translata est; ibi magisterium exercet; opera concinnare prosequitur. Fortasse hoc tempore scripsit etiam *Expositionem in primum et secundum librum posteriorum analyticorum*.

(Ad proximum numerum).

A. BACIC, O. P.

¹ DENIFLE-CHATELAIN, o. c., p. 505, n. 5.

² Anno 1267 celebratum est capitulum generale Ord. Praed. Bononiae, iuxta quasdam etiam Thomas huic capitulo interfuit.

ALOISIO FILIO

QUI

IN LIBYAE AC ALBANIAE REGIONIBUS

STIPENDIA PRIMUM MERUERAT

CARSICIS DEIN LOCIS STRENUE PUGNANS

STRENUUS OCCIDIT

XVII KAL. OCT. A. MCCCCXXVI

VIX QUINQUE ET VIGINTI ANNOS NATUS

ELEGIA

Nocte quiescenti iuvenis splendore nitescens
monte velut Carso visus adesse mihi:
dulcis gnatus erat. Tum blanda audita sonare
vox est, oh mirum! corde micante meo.

- Per multo haec - dixit - rubuerunt sanguine
[saxa,

sanguine quem vivax fudit amor patriae;
quosque una pariter fatum sociavit acerbum
sedes unde loquor condit habetque pia.

Leni per liquidum fertur Pax aethera pennâ:
stat cespes circum moesta sepulchra virens.
Ne sinito tumulis sculptum superaddere mar-

[mor,
erux sola exornet rustica tecta super.
Haec loca praeclarae sunt signa perennia lau-

idis,
nullaque nos alio transvehat ambitio.
Heic me stare iuvat multis de millibus unum

Africa quem tenuit Chaoniumque solum.
Totus, cùm adveni, bello exardescere Carsus
et dare Mors saevâ funera densa manu.
Fulgurat aethra tonans tellusque tremiscit ab

[imo,
evomit atque hostis pestiferam nebulam.
Oh qui clamores, oh qui tristes ululatus
undique tolluntur flebilis et gemitus!

Sistere nemo tamèn, nemo languere pavore,
aut, versis tergis, turpe referre gradus.
Progreditur pedetemptim nunc vigil itala pu-

[bes,
addunt si quando ferrea vincla moram;
obicibus fractis, vallo nunc exilit alto
reclusasque audet per volitare vias.

Vultu quisque hilari pugnat discrimina sper-
[nens,
bellica nec cessat carmina concinere;

est et qui moriens monstrat sua gaudia risu,
almae dum nomen murmurat Italiae.

Nono at mense mihi (currat iam septimus an-

[nus)

ultima, care pater, pugna diesque fuit;
nam cecidi tactus displosae fragmine molis,
nec labro admovit dulce labrum genetrix.

Alta silentia nunc circum circumque tenebrae
nigraque caesorum corpora terra premit.

Quid? Quae, gleba viros, fortissima corda,
[recondit
perpetuo est populis ara vocanda sacra.

Limina montana, externis iam transitâ tur-

[mis

ac protrita plagaë gramina laeta Padi!

Hinc nulli prorsus licet hosti scandere Bre-

[num:

audax sit sane: terminus ire neget.

Suspice praecelsum tandem gestire Tridentum,
Baptisti, laqueus quem necuit, patriam.

Et gestit soror Adriaci regina liquoris
multaque, Tergestum, diraque passa diu.

Terque quaterque, o vos, gentes salvete re-

[deumptae;

sic nos extollat gloria parta nece.

Terge, parens, igitur lacrimas et mitte dolo-

[res:

lamenta hinc absint, hinc ubi flere nefas.

Hymnos heroes poscunt viridesque coronas,
militi et ignoto plaudite favéque mihi.

Voces nonne audis laetum clamare trium-

[phum?

Ipse et io, genitor, quaeso, triumphhe cane.

Dulciloquus sermo penitus mea pectora movit
ac laxo somnum depulit ille sinu.

Eheu! somnia erant et fallax noctis imago,
finxit quam illudens spiritus ipse sibi.

Sed tamen, o nobis rerum dulcissime fili,

quam bene mulserunt cor tua sensu meum,
quam bene de cunctis moestum pepulere do-

[lore,

o patriae, o nostrae qui decus omne domus!

Mense Septembri 1923.

JOSEPHUS BOZZI.

EPISTOLARE SOCIORUM COMMERCII

De nominibus quibusdam peregrinis latine reddendis.

Viro clarissimo H. M. IACOBELLI s. d. p.
IACOBUS TASSET.

Quae, novorum in campo latinitatis pergratus tu nobis cultor florum, aliena latine vertenda huic sodalitio nostro proposuisti vocabula, partim verbum verbo, partim singula pluribus, aut barbaro possumus retento reddere cognomento. Nihil enim est *la boxe* aliud nisi pugilatus, quum *the box* Anglis alapa sit vel colaphus, *to box* palma vel pugno ferire, et *the boxer* pugil.

A sport autem ludus lususque iisdem est, et ludere to sport.

Sed longe secus *nikel* metallum veteribus ignotum, fodinarum in Suecia genii cognomine gentibus plerisque innotuit, quo lingua nostra tamquam peregrino uti auxilio potest.

Ergo si fluentem per ignem medicataque aquam id metallum translatum, in eis sederit, quae sunt adversus robiginem protegenda: ut telorum et ornatus equestris articuli, medicorumque ferramenta, *nicelo* sint ea demum licet circumlita. Et *nicelo pedes habebunt illitos* (sit gallicae plebis venia dicto), qui in nostram sententiam ire nolent.

Autobus, quum sit *ultra mobile vulgatum omnibus vehiculum*, non ubique definiendum, sed breviore iudicio plerumque notandum:

— Qua vectione licet hinc adire Tusculum?

— Vulgata per se mobili.

Res fluxas, quum innumerabiles singularis gentibus et saeculis appareant, consequi lingua totius orbis communis, eademque perennis, totidem verbis non potest. Quarum ergo genus et speciem binis

nominibus significat, earum etiam varietates sigillatim vel barbaro notat cognomine. Itaque ad bellum quodam tempore valentissimum *dreadnought* dicitur genus navium, sicut olim turris natans *monitor* munitissima fuisse perhibetur, et rotundissima *popovka*. Vale.

Tornoduri scribeb. V Kal. Mart. MCMXXIV.

De una eademque pronunciatione latina ab omnibus adhibenda.

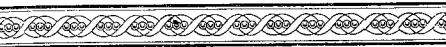
ANDREAE AVENARIO viro optimo JOSEPHUS FORNARI s. p. d.

Animum erigas, Avenari mi, namque et Angli sua lingua, palato et labiis latina verba Romano more pronunciare possunt. Testem ultra sese offert Finlay-Nair, *Vicecomes*, iam Anglici Imperii Cancellerius, nunc autem Praeses Scoticae Societatis ad classica studia fovenda. Qui quidem, in recenti societatis eiusdem anno conventu, quum de renovando latinae linguae usu, eodemque maxime latine colloquendo, disceptaret, difficultatem aggressus de latini eloquii pronunciatione, acriter hanc sententiam tuitus est, debere tandem populos in id simul convenire, ut Romanam pronunciationem adhibeant. Neque id difficile actu fore; fecisse enim sese periculum apud Hagense illud supremum nationum tribunal, cuius ipse est pars: o mirum! latinum sermonem Anglico more proferens a nullo homine est intellectus; rem eamdem romana pronunciatione iteratam omnes optime percepserunt.

Commentarius *Universi*, haec producens, addit amplissimi viri monitum magni habendum esse. Sane, lingua latina Romana lingua est; nihil igitur congruum magis quam ut efferatur quemadmodum Romana Ecclesia effert, apud quam periiit nunquam, immo in ritibus et alloquiis assidue exprompta est. Concludit autem hisce adamussim vorbis: «Quotquot pho-

neticae vetustioris antiquitatis exploratores adducere potuerunt aut poterunt argumenta de una alterave pronunciatione praferenda, simplex magis experientissimumque erit latine loqui ut Romanae Ecclesiae Pontifex loquitur, quam ut loquuti olim... vel fortasse loquuti nunquam sunt, Cicero aut Quintilianus».

Quae et bona pace tua dicta sint, rerum dulcissime; qui dum mihi assentiri profiteris asseveranti Romanam pronunciationem ubique usurpandam «amandatis omnino pro et contra disputationibus», cum Germanis tuis *iota*, *gamma*, *kappa* et huius generis scrupis, forte ne subsentiens quidem, ad veterem tundenam incudem redibas. Cura ut valeas.

EX ITALIS URBIBUS

Camulus (*Camogli*).

Haud ita procul a Genua, quae est caput Liguria, secus littus, ad orientalem partem, posita est haec parvula urbs, quae nuper adhuc pagus, inter nobiliores collocari dignatur. Abhinc quinquaginta et amplius annos, quum universa Italiae pubes ad arma convolabat, et Camulus fortes genuit filios, qui in acie res pulcherrimas agentes, magnum sibi nomen virtute compararunt. Etiamnunc uno ore et alieni laudibus Simonem Schiaffino cumulant, qui, certus pro libertate dimicare, se se omnibus periculis obiectare non dubitavit. In media urbe posita ei est aenea statua, eo quidem ore atque habitu, quasi suos ad pugnam adhuc alacer evocet.

Olim agriculturam imprimis incolae exercebant, eorumque fructus erant passim in foris pulcherrima visu, et quod melius, omnium fere consensu, suavissima palato.

At, labentibus annis, marisque opportunitatem nacti, ingenium suum quisque secutus quum res marinae in melius succederent, pene omnes ad nauticam rem se conferre cogitarunt.

Quo facto omnes prope Camulenses cives sunt nautae. Namque vel a teneris unguiculis ad mare ultra currentes, in periculis capessendis virtutem cum annis explicant, ibique varie et duriter pueritiam transigunt. Nuperrime in navibus piscatoriis Genuam petentes, ad unamquamque villulam prope littus stationem ponebant, et parvulis commerciis laeti, optimum sibi victimum hac industria quaeritabant. Appetente vero aestate, et quum via ferrea longe adhuc esset, pira quaedam sapidisima ultra quaerentibus venditabant, quae per compita et vicos *Camolin*, idest *Camulini* etiamnunc appellantur. Ita hoc servat nomen et cultores ipsos adhuc

Hesperia in magna, si qua est ea gloria, signat!

At in praesenti, alio quidem animorum studio, per mare ad commercia exercenda contendunt. Si pauci olim erant ex civibus navium praefecti, qui ad extraneorum portus appellerent, et navim plerumque onerariam concendebant; impigi nunc et propositi tenaces, ad maiora usque in dies assurgentis, magnam sibi fortunam nomenque collegerunt.

Quam multi, in ipso aetatis flore, navium navarchi recensentur! Totis nunc in rebus nauticis defixi, cives illi omnia in mari commoda sibi quaerere consueverunt. Hoc unum verbum dicam, solempne equidem nobisque gloriosum at verum: in omni fere orbis terrarum portu navem Camulensem affabre exornatam invenies.

Quae quum ita sint, facile tu ipse autumare poteris, quam indignum atque a veritate alienum de Liguribus Vergilius scripsierit, praesertim si de Camulensis sermo esset:

Vane Ligus, frustraque animis elate superbis!

Sunt enim Camulenses operosi, suis sibi manibus fortunam fingentes, suique securi ad meliora usque contendunt. Duri sunt in laboribus; et in consiliis suis firmi, nunquam in crastinum, quod hodie sit faciendum, differunt. Suis quoque impensis scholam aperuerunt pueris docendis, instruendis de re naval, loco illustri, omni que instrumento, ex recentiorum inventis, nitide exornandam curarunt; ex qua multi navitae illustriori nomine excesserunt.

Est et *Navigatorum societas*, quibus potissimum res demandatur, ut coniuncti nulla viarum asperitate, non itineris difficultatibus retardati, ignatas oras et longinqua maria lustrantes, vel remotissimas sibi terras tacito quodam foedere iungant. Hinc et apud Camulenses novae necessitates invectae, nova commoda excogitata; hinc latior incolarum cupiditatibus campus apertus, quibus explendis humani generis industria sic fuit acienda, ut nihil iam ferme sit, quod hominum captum aut vires effugiat.

Camulenses, commerciorum ope, divitiis nunc maxime affluent, ceteris circum incolis imperitant, et beatiorem vitam exigere videntur. Si vero in causas inquisiveris, ob quas parva haec civitas, exiguis initii profecta, in tantam amplitudinem venerit, ut opibus maxime abundans et maiores vires quam ceterae possit exprimere, facile cognoveris, a bello coepisse, quod memoria patrum acriter bellatum est ad Taurorum peninsulam, in quo primus Subalpinorum exercitus cum Gallis et Anglis sociatus insignem de Russis triumphum retulit. Tunc Camulenses, sociorum stipendiis ducti, eam sollertia atque industriam exercuerunt, ut ex illa tempestate facile inter Ligures principes evaserint.

Sed in ipsis commerciis exercendis, cum perpetua in egenos libertate, Dei amore studiumque religionis coniungunt. Sanctum Prosperum, Hispaniarum olim Episcopum, in primis excolunt, eum-

que inter caelites maximum sibi patronum existere autumant. Eius festum, quod in primum Augusti dominicum est indicum, solemnibus caeremoniis quotannis celebratur, ad quod omnes rite et certa quadam consuetudine convenient Camulenses, non modo circum habitantes, sed etiam qui peregre versantur. Maxime esset ipsis religioni si deessent, quem modo Lutetiae Parisiorum morarentur aut Londini. Uno verbo, ad Prosperum sanctissimum conversi, hoc semper opere dicunt:

*Saevis, sanctissime Pater, periclis
Servati, facimus meritosque novamus honores.*

Itaque omnibus rebus interceptis, ad «practicam» rectissime convolant et Religionis studium et patriae caritas eos aequa illa die ad suavissimi Patroni altaria trahit. Per idem tempus, universa gestiente civitate, atque incredibili advenarum frequentia, praestantissimus orator concionem sacram ad populum habet, et sacris persolutis, peggata per noctem incensa, viae et domus urbis facibus cereisque colucent.

In proximo Iuco, haud ita procul elatius, est Sacellum, ubi plurima religione colitur Augusta Dei mater, cui est vulgo titulus *La madonna del Boschetto*. Piorum civium largitate cultuque splendidiore maxime exornata Virginis Matris imago, omnium latae devotorum pietas commendat, qui, per omnia maria pererrantes, uno ore a Virgine precantur, ut ad portum tandem patriae sanctos eos incolumesque reduces faciat. Sub eius patrocinio atque tutela nuper suis inopia et valetudine laborantibus, certis quoque amplissimis redditibus rite attributis, aedes hospitales aperuerunt.

Sic innumeris divitiis aucti, Camulenses viam dum sibi ad commoda facile muniunt, iter ad caelestem patriam tutius sternere student.

SENIOR.

Tres fratres Sacerdotes parentum ante sepulchrum

*Clausimus en vestrum, genitor genitrixque,
[sepulchrum]
fletibus aspersum roreque lustrifico.
Terni, vestra sumus proles, quibus unctio
[sancta]*

*iura sacerdotum contulit atque decus.
Ossa sed haec exsultant spe; radiabit et illis
quae iam nunc animas lux beat alma pias.
Aspice de caelo, pater, heu! nos undique telis*

*objecitos Satanae; supplicibus fer opem;
luctantes natos, si lassos forte videbis,
invictis armis usque tuere tuis.*

*Tu, qui Sedis eras Romanae miles et ulti¹
et nunc bella geris sub Michaële duce,
protege nos, qui non legione meremur in una;
binos Francisci protege discipulos;
protege quem patrio praefecit Pastor ovili,
et quem Serica gens² traxit ab Alsatia.*

FRANC. XAV. REUSS.

¹ Horum pater, Alsatinus, regnante Pio IX, miles erat Pontificius, legioni *Zuavorum* aggregatus.

² Qui hodie Sinenses (*Chinois*) appellantur, a priscis Romanis nominabantur Seres, aut Serica gens. Inde in Europam pervenit bombyx ille, seu vermis, qui *sericus* dicitur et fila producit, quibus texta serica (*étoffes de soie*) constant.

COMMUNIA VITAE

CORNELIUS.¹

PAT. Periucunda mihi sunt abs dubio quae ex ludimastro hodie de Messia cognovistis, mihiique nunc accurate et peramanter retulisti; sed de tanto hoc Rege plura quam Cornelius novit nemo. O, accede huc, mi puer,

¹ Cfr. fasc. sup.

ut caput tuum aliquantulum demulcem.

TIT. Istene? Quid sapit?

QUIN. Unde quicquam novisse potuit quum nec de quo agitur intellegit?

COR. Certe id scio et velim utique tanta et tam praeclara vos etiam vidisse.

TIT. Fasae! sanusne es, Cornelii? Narra igitur res tuas nobis.

QUIN. Ipse somniaverit (*malitiose*).

COR. Somniavi equidem verum, pulcherrimumque somnum.

TIT. et QUIN. Ha! ha! ha! (*magnos edunt risus*).

QUIN. Tace iam et cenatum denique eamus; nonne, mi Pater?

TIT. Melius erit sane quam fabulas atque somnia audire.

PAT. (*ad Titum et Quintum*). Satius esset, filii, si de Cornelii somnio non adeo leviter iudicium vestrum ferretis.
Hic ANGELUS appetit.

QUIN. Euge! quis homo?

TIT. Hominum formosissimus quidem est.

PAT. Quid ille huc ad nos?

ANG. Vobis precor omnia fausta.

QUIN. Et tibi nos vicissim, bone vir.

COR. Quis es, mi homo, et unde venisti?

ANG. O puer, quem caeli amant! Quod somnum superiore nocte habuisti, id reapse verum utique est.

PAT. (*Seorsum*). Astute clepsit homo, quae hucusque collocuti sumus.

COR. Quid narras, hospes amabilis?

ANG. Quod audis.

COR. Sed fratres mei ante res auditias iam eas mihi fabulis adscribunt.

QUIN. Quid sunt plerumque somnia, nisi mera phantasmatum et vana rerum commenta?

ANG. Recte dicas, Quinte: plerumque commenta sunt, at non semper.

QUIN. Quid, amabo? unde me nosti?

ANG. Te quidem optime novi et Titum et Cornelium et Patrem et domum vestram totam, missusque sum ad

vos quo nihil haesitantes certiores redderemini de adventu auspicatissimo Messiae, qui genus reparabit hominum.

TIT. Certane omnino quae a ludimastro audivimus?

ANG. Certissima cuncta, Tite.

PAT. Et obiecta in somnis pueru meo suntne ita ut mihi ille protulit?

ANG. Ita prorsus sunt. Ut vestrum tamen plenum sit gaudium, haec itidem a me aecipite. (*Ad Cornelium*): Puer ille lepidissimus, Corneliole, quem in praesepe vidisti iacentem atque vagientem audisti, te aequis asperxit oculis, et ideo inter gentes prior eius lustrali ac salutari aqua aspergeris seu particeps ante omnes fies Eius supernae salutis. Tu quoque, Corneli Pater, vos, Quinte et Tite, domus tota atque cognati vestri, qui adeo de mundi liberatione sategistis semper et recta vestra agendi ratione Domino Israël placere studiuitis, in regnum suum in aevum permansurum alteri a Cornelio suscepti eritis. A Deo tandem feliciter valete! (*Recedere annuit*).

QUIN. Mane, bone: ne discedas obsecro.

ANG. Quid maneam? (*Celeriter effugit*).

PAT. Qui nobiscum una cenes.

QUIN. (*prospiciens et circumspiciens*). Hei mihi! disparuit iam, nec usquam videtur in via.

PAT. Eho! quid illud est? Stupeo maxime!

COR. Age, mi Pater, accipe animum.

TIT. Quis unquam simile audivit et vidi?

QUIN. Vel animus me multum fallit, vel hoc profecto somnium utique est!

COR. Noli credere, Quinte; absque dubitatione hic ex eis est caelorum nuntiis, qui Angeli a Iudeis nuncupantur, quique non semel apud hunc populum divina essequeuntur mandata.

TIT. Profecto eum mortalem nunquam haberem.

COR. Spe non infirma quidem opus est iam nostram praestolari salutem.

PAT. Pro certo habeo, Corneliole mi, haec non fuisse somnia et me quandoque visurum spero magna fieri apud vos. Nunc demum, filii, prodeamus hinc in nomine adventi Messiae, ut iamdiu apparatam frugalem cenam sumamus.

FINIS.
E. Iov.

PRO IUNIORIBUS

Parvum antibarbarum.¹

Cardinalis - Purpuratus romani pontificis; Pater purpuratus. - *Cardinalis*

Decanus - Princeps sacri senatus. - *Cardinalis Vicarius* - Vice sacra fungens; Vice sacra antistes Urbis. - *Cardinalis*

Cancellarius - Praepositus a diplomatis Pont. Max. - *Cardinalis Poenitentiarius* - Summus magister criminibus expiandis. - *Cardinalis Camerlingus* - Praefectus Curatorum Urbis et Vectigalium. - *Cardinalium collegium* - Sacer (Augustus) Patrum Purpuratorum Senatus.²

Caritatis Congregatio - Collegium rei subsidiariae administrandae; Praefecti (Curatores) rei subsidiariae egenorum.

Carnalis (homo) - Voluptatibus (Libidini) deditus.

Castellanus - Praefectus arcis; Praepositus subsidiariorum.

Catacumbe - Prima Christianorum hypogea; Arenariae.

Cathedra - Magisterium; ³ Thronus pontificalis.

¹ Cfr. fasc. sup.

² *Cardinalem in pectore reservatum publicare*. - Purpuratum Patrem ante adlectum designatumque pronunciare.

³ Itaque: *Cathedras angere (i.e. athenacis)* - Augere magisteria.

Cautela - Cautio.

Cellerarius - Dispensator; Curator; Procurator.

Censuaria pecunia - Census; Tributum; Vectigal.⁴

Certiorare - Certiorem aliquem facere.

Chinea - Equus albus.²

Christianitas - Res (Respublica; Civitas; Gens) Christiana; Christianorum coetus; Christianus orbis; Populus Christianus.

Christianus - Christi sectator; Christi disciplinam (Nomen christianum) profesus; Christi institutis addictus; Christianae fidei cultor.³

Ciambellottus - Textilia ex serico et capragineo stamine.

Ciamberlanus - Cubicularius; A cubiculo.

Circularis - Qui per circulum (per orbem) fertur. - *Litterae circulares*: Litterae uno exemplo scriptae (exemplo eodem redditae); Epistola formalis.

Circumlocutio - Verborum circuitio; Circumscripicio.

Circumstantia - Res.

Circumstantiae temporis (temporum) - Tempora; Temporis ratio.

Circumvallatio - Locus aggere ambitus; Limes extimus; Circuitus; Munimenta castrorum.

Civilitas - Humanitas; Comitas; Urbanitas.

¹ Inde: «Vectigalis» cui census est solvendus. (Ex. gr.: Hoc die a vectigalibus tributa conferuntur). - Nomenclator a censibus. - Rector provincialium a censu. - Ager vectigalis.

² *Chineae tributum solvere* - Equum album phaleratum ex vectigali lege ministrare.

³ Inde: Christi (Christianis) institutionibus aliquem erudire. - Christi professionem amplecti; Ad Christianorum coetum adiungi; Sese ad Christum applicare; In Christi fidem concedere. - Gentes ex inani superstitione ad Christum (ad Christianos ritus) traducere; Inani deorum cultores veteri superstitione liberare. - *Christiania religio (ecclesia)*: Christi instituta.

Clarescere (Inclarescere) - Clarum fieri; Nobilitari.

Claudere (epistolam) - Epistolam obsignare.

Claustrum - Coenobium; Peristylium; Compluvium quadratum; Compluvium porticibus circumseptum.

Coacte - Per vim; Vi adactus (adductus).

Coaequalis (Coetaneus; Coaevis) - Aequalis; Eiusdem temporis (aetatis).

Coelicus - Caelestis.

Coelitus - De caelo; Divinitus.

Coemeterium - Locus sepulcralis; Sepulcra.

Cohabitor - Contubernialis.

Cohaesio - Nexus.

Coincidere - Simul incidere; Idem valere; Eodem redire.

Colendissimus - Maxime colendus.

Collationare - Scripti fidem expendere; Recognoscere.

Collecta - Collectio; Collatio.⁴

Collectanea - Commentarii.

Collector - Adlector; Coactor.²

Combinare (Combinatio) - Iungere; Complecti; Connectere; Componere.

Comes - Comarchus; Toparcha.

Commendatarius (abbas) - Antistes fundis tuendis.

Commendator - Eques torquatus; Eques beneficiarius.³

Commensalis - Conviva; Sodalis.

Commentarii - Explicare; Interpretari.

(*Ad proximum numerum*).

I. F.

¹ Si de pecunia: Pecunia (Stips) collatitia; Stipe collata; Aere collato,

² Ita: Coactor a portu vinario (vectigalium, etc.). - *Collector Spoliorum* - Adlector Caducorum Pontificis Maximi.

³ Ex. gr.: Eques torquatus a Corona ferrea, Eques Melitensis Beneficiarius. - *Commendator primae classis*: Eques benef. ordinis primi. - *Commendator Sancti Spiritus (Romaë)*: Summus Magister Collegii S. Spiritus.

ANNALES

Germanorum res.

Civiles Germanorum seditiones sedatae omnino dicendae sunt: Palatinatum ad Germanicae civitatis instituta reddit, pariterque Bavaria, ubi Von Karr dictator et Lessow, militum praefectus, suo utriusque munere sese abdicarunt; quod quidem non impediit, quominus Berolini contra eos et coniurationis socios proditiois quaestio decerneretur.

Interim peritorum collegium ad oeconomicas Germanorum res cognoscendas officium sibi commissum absolvit: eos dictitant in sententiam hanc venisse, posse Germanicam civitatem oeconomicum statum suum instaurare atque debita solvere, dummodo commerciorum libertas, praesertim in iis quae exportantur, ipsi restituatur; ceterum ferriviaram et portoriuum redditum satis sufficere ad pignora in creditorum favorem firmando. Sperare inde iuvat, fore ut tandem aliquando compositionis via in tam arduo tamque diuturno discrimine inveniatur, per quam licet hinc quoque exoptatam ab omnibus pacem appropinquantem videre.

**

Graecorum discordiae.

Post regem eiusque familiam a Graeca terra remotos, discordes magis civium animi facti sunt, quos dominari Venizelos non valuit, ad reipublicae gubernacula assumpsit; qui infirmae valetudinis causam adducens, officium cum collegis dimisit. Ei Kafandaris successit, quem eius amicum praedicant, non vero eadem auctoritate pollentem. Certe hinc liberae civitatis, inde regis fautorum motus in dies nunciantur, neque fas est coniicere quando et quomodo res una vel altera ratione definiantur.

In Russia.

**

Lenino illi, cuius obitum in superiore eventuum recensione nostra nunciavimus, Rycoff tamquam summus *Sovietorum* praeses suffectus est, ab ipso Lenino designatus. Eius maxima cura in primis fuit, ut a ceteris populis novus Russicarum rerum status sanciretur, simulque commercii foedera ferirentur; quod revera cum Anglis, Italib, et novissime cum Norvegib, iam factum est.

**

Wodrovii Wilson mors.

III Non. Febr. diem obiit supremum Wodrovius Wilson, qui in recenti immani bello Civitatum Foederatarum Septentrionalis Americae Praeses, obtinere visus est, ut suum nomen quasi exspectati pacis arbitri longe lateque vulgo insonaret. Res vero spem fecerit; neque aliter esse poterat. Si enim bona illum voluntas non defecit, defecit quidem ita ingenium, quo ad effectum adduci voluntas illa deberet, ut perperam inter belli rationum scopulos ea frangeretur, quos Europa posuerat, quibus firmiter adhaesit, quo demum Wilsonum eiusque civitatem, pecunia primum ac deinde militibus, attraxit. Inde contigit ut quae in iudicio facta est pars, eadem arbitri partes gerere nequiret, eiusque natus inter vana rhetorices artificia necessario cederent, neque inde re perfici possent. Scilicet praemissa de pace poni quidem poterant: animus vero et res, studia et quaestus, corporea - ut ita dicamus - belli vulnera, corporeaeque pacis refectiones omnia ad arbitrium suum convertebant. Itaque floribus carpensis Wilsonus intendere apparuit, non evellendis radicibus, in quas profecto, et ante ipsum, magnanima meritis aciem sapientissime adiecerat ille unus, qui studio partium omnino expers, quippe omnium pater et Christi

vices in terris gerens, praeter et ultra hominum cupiditates loqui poterat et fuerat loquutus: Benedictus. XV P. M.

Wodrovius Wilson, cui implacabile historiae fatum, quod certe nollet, datum est perspicere, fortasse ex hoc visu et ipse est fractus!

Kalendas Martis MCMLXIV.

POPULICOLA.

VACUI TEMPORIS HORA

Locum libenter concedo solito illi Anonymo meo, qui hodie duarum machinarum descriptionem, utramque proculdubio venustam, ad me misit *Almae Romae* lectoribus proponendas, quas apud Albertum de Albertis scriptorem saec. XVI inventit. Altera de horologio est, non quidem solare illud, cuius exactam effictionem Cassiodorus in I suarum epistolarum libro reliquit; sed rotis circumactum, prout etiam nunc non est difficile in nostris domibus - ne dicam in turribus - invenire.

« Operae pretium est - ita noster - horologium, miri artificii instrumentum e ferro chalybeque conflatum, vestris oculis accurata inspectione subiicere. In eiusmodi machinamento dentatae aliquot rotae, striato axis verticillo interiecto, mutuo commissae et foederatae, gravibusque suspensae ponderibus, in orbem sensim sine sensu volvuntur. Ferrea in medio columella, subtili haerens filo, tenuique lamina transversa in capite intersecta, atque exemptilibus plumbeis glandibus hinc atque inde ex ea pendentibus librata, totius moderatrix temporis, in subiectos orbes incidit; binisque ligulis in eorum dentes, quasi fraenis ex intervallo innectis, rotas in gyrum raptas, descripta ad numerum susti-

net et relaxat. Tandem ubi princeps rotam penitus circonvoluta est, cavam in crenam decidente sufflamine, libramentis ad terram festinato decursu recorrentibus, illico solvitur machina, malleumque versatilem incitato verbere in tintinnabulum ex aere campano fusum impellit, quotque ictus malleus infligit, totidem horas tundendo designat. Hoc instrumentum, ad dimentienda temporum spatia excogitatum, tot in rotas ac ferramenta graphicce descriptum, magnum sagaxque artificis, qui id fabricavit, ingenium insigniter demonstrat».

**

Altera descriptio est de sphaera Archimedis, quam « armillarem » vulgo nuncupamus:

« Volubilem illam Archimedis spharam, quaeso vos, tot in circulos, minores, maiores, maximosque descriptam, tot in orbis tributam, tam variis discretam figuris intuemini. Illam aequas in partes aequatoris divisam, obversis hinc atque illinc verticibus axe intercurrente suspensam, orbe finiente intersectam in medio, transversa zona, velut fascia circumvestitam complemini. Illam labentis caeli circuitus aemulari; illam errantium siderum cursum referre; illam pares imparesque planetarum motus exprimere; illam solis ac lunae vices reddere animadverte. Quem nostri tanta orbicularum multitudo, tam recto composta ordine, tam certis terminata finibus, tam iustis librata momentis admiratione non impletat? Cui adeo imperito tanta parvum congeries, sibi ubique tam pulchre consentiens, ingeniosi artificis perspicacem mentem non expingat?».

**

Perspicax vero non minus mens fuisse mihi videtur artificis illius, de quo memini me legisse apud Guinisium, quippe qui **crystallinam mollem caeli instar elas-**

boratam suo tempore effinxit, in qua scilicet orbium moles inclusit; cursum solis et lunae, siderum moras conversionesque distinxit; caelo aerem supposuit tenuissime explicatum, cuius superior regio salubris atque innocens libera semper esset a turbis atque turbinibus; inferior mutationibus obnoxia modo luce blandissima speciose rideret, modo cogeretur in nubes; modo tempestatis ageretur, rigoret modo procellis imbribusque difflueret, tonaret, fulguraret, mentita quoque fulmina contorqueret. Neque satis: in media enim mole Chosroen ille insculpsit e gemma, veluti Deum operi immissum suo ac supercilio terrarum domino sustinentem omnia, moventem ac dexteræ iubentis imperio moderantem.

**

Quidquid fuit, nos ad Bernerium nostrum redimus, heu! ut illi valedicamus, seu, rectius, ut suavissimi viri dimissio nem accipiamus. Ludicra enim eius poësia absoluta est, quum reliqua pauca, quae ultra supersunt, ad rem nostram non faciant. Carmen hoc postremum popularium illorum mores affabre depingit, qui **Romanenses** (vulgo *Romaneschi*) vocantur. Profecto eorum vestes longe aliae hodie sunt, sed sermo et singularis eorum loquutio nostris quoque diebus trans Tiberim audiri potest, ut est a nostro ad unguem relata:

Quaedam Romana lecta est ex plebe iuventus,
Moribus et risum provocat illa suis.
Praecipuum cuncti servant in vestibus usum,
Praecipuoque illas more modoque ferunt.
Pileus est albus, coepe olim parvus ad instar,
Ingentem molem nunc mage latus habet.
Hic capiti super impositus calcatur, et usque
Ad frontem medium tempora clausa premit.
Elevat inde manus partem, quae proxima
[fronti est;
Sic speciosa magis gentibus ora patent.

Supra exstant rubri ligamina pulchra coloris;
Contexta ex auro cingula saepe micant.
Pallium inest humeris, quod non circumdat
[utrosque,
Ex uno tantum, sed prope pendet unum.
Colligit hoc medium, secat, et curvatur in
[arcum
Brachium, agit cuncta haec nempe sinistra
[manus.

Irrequieta nimis, sed libera dextra movetur,
Componit barbam saepius atque comam.
Avinctus lateri est gladius, qui longior
[extans
Corporis ad motum cuspide tangit humum.
Ante ora e collo, nodum formantia, pendent
Lina; liquore albo consolidata tument.
Dum properant, gravis est incessus, membra
[que vertunt

Hinc inde: in motu creditur esse lepor.
Ast mage iucundum est illos audire loquentes,
Quippe novo ad libitum nomine plura vo-
[cant.

Pileus hoc ergo *fungus* sermone vocatur,
Pallium at inde *Petri* nobile nomen habet.
Dicitur ast oculus *laterna*, *cucurbita* cervix,
Barbaque *famosae* nomine dicta fuit.
Allicit illorum mire me forma loquendi:
Bis quaedam repetunt verba, modusque
[placet.

Haec ait, infestum si quis forte increpat ho-
[stem,
Rixandi tenuis dum sibi causa datur:
— « Iam quid habes? Quid? Vis tecum con-
tendere? mecum?
Improbè! Pone minas, pone; veni ergo,
[veni.

Frango caput, frango saxorum turbine; notum
Est cunctis, notum, robur in Urbe meum.
Solus ego in septem, solus, sum denique vi-
[ctor;

Non ego, dant hostes terga pedesque fugae.
Sum Romanus, sum natus de sanguine Troiae,
Transtiberinus ego nempe *ciumaca* vocor.
Accedunt; nam nemo potest me vincere,
[nemo:
Gloria proh nostri! prohque serena dies! »

Haec speciosa nimis, quin turgida verba pro-
[fatur,

Quisque loquendo facit mira; operando
[nihil.
Qui vibrat ore minas, manibus nunquam ille
[timendus;

Et sit, verba quibus plurima, nulla fides.

**

Iocosa

Vere novo, Magister Tuccio:
— Quronam anni tempore rerum uni-
versitas pulcherrima tibi videtur?

Tuccius:

— Tempore seriarum!

Magister de piscibus sermonem habet:
— Hoc est inter animantia piscibus pec-
culiare, ut muti sint.

— Hercle! credo — Tuccius interfatur.
— Ut istud dicis?
— Papae! Ecquis sub aqua loqui possit?

**

Aenigmata

I.

Tota fere in *primo* consistit vita; *secundum*
sanguinis a vitio est; *integrum* ubique vides.

II.

Pronomen monosyllabicum duplicabo. Quid
[inde
nascitur? Aethiopes quam coluere, dea.

Aenigmata in superiore fasciculo pro-
posita his respondent: 1) (vulgo *Rebus*)
*In motu superciliorun praebentur animi
motus*; 2) *Sal-via*.

IOSFOR.

.....
Tuta vita est, in qua nihil fit quod timeas;
quae compensatur mentis placiditate; levatur usu;
sustentatur ocio; non occupatur alienis molestiis;
non urgetur urbanis discursibus.

AMBROS. in Epist.

Libera a pittaciis responsa.

Cl. w. AD. KOZL..., *Petricovit*, et PH. REB...,
Bruchmulbach. — Accepimus et gratias refe-
rimus.

Cl. v. RAIM. BERT..., S. Viti ad *Tilaven-*
tum. — Usque ad mensem Octobrem 1925.

Cl. v. AD. BART..., *Prunetae*. — Subnota-
tionem solvisti usque ad ann. 1921. De cer-
tamine illo poëtico scripsimus mense Decem-
bri 1923, pag. 192.

Cl. v. EM. IO..., Vici. — Tibi morem ges-
simus; sed *Macius* ille nonne summam *peset*.
quindecim spoponderat?

Cl. v. C. P. CLAUS..., *Faaborg*. — Recen-
tissimam, quod quidem sciam, « grammaticam
classicae latinitatis » latine scripsit I. Llobera,
S. I., ediditque Barcinone Eugenius Subirana
bibliopola, a quo repetere poteris. Philosop-
hiae ac theologiae opera, latine pariter exa-
rata, innumera prope sunt, quam ut indicem
tibi proponam. Catalogos quaeras ab edito-
ribus Pustet (Monachii), Desclée (Tournai in
Belgica), Marietti (Augustae Taurinorum), etc.

A SECRETIS.

Libri recens dono accepti.

G. B. LEMOYNE. *Il metodo educativo di*
Don Bosco. — Augustae Taurin. edit. Societas
Internationalis Editrix, Corso Regina Marghe-
rita, 174 (Ven. lib. 2,50).

LUIGI ASIOLI. *Storia sacra*, con illustra-
zioni di A. Nardi. — Indidem (Ven. lib. 5).

TEOL. SECONDO CARPANO, Insegnante nelle
scuole municipali di Torino. *Programmi parti-
colareggianti di religione per le scuole ele-
mentari*. — Indidem (Ven. lib. 2,50).

AD FONTEM BELLAQUEI

9]

ACTIO DRAMMATICA I. B. FRANCESIA.

Petes si Romam, plaudimus cum po-
[pulo,
Suum qui laetus possidebit Principem,
Qui iam refulgens meritis, virtutibus,
Redit martyrii redimitus laurea.
O Pater, vale! Passus qui Calvarium,
Accedas Thabor, auspicamur fervidi.
Nobis implora Deus sit propitius,
Cuius potentia vicesse credimus.
Deus te populis servet incolumem ».
Quae magna verba! Pectus quam exhi-
[larant!

CARD. Et ipsi Reges, Romae qui contrarii
Nostrae sunt in Fide, admirati maxime
Tuam sunt, Pater, firmam fortitudi-
[nem,

Votis precantur fervidis, assiduis,
Ut Urbem tandem videas liberrime.

PONT. Quae regum felix cordium mutatio!
Agedum! curemus ut festino tempore,
Paremus quaeque necessaria itineri.
Quae nempe potius sunt necessaria?
Proficiscenti quid praeter Officium?
Officium sumam, linquamus cetera!
Enim me tellus flammis urit Gallica!
Manet me Roma, summum Capitolium,
Illic Petri sedes, refulgens meritis
Apostolorum sapientia et sanguine.
Illic Sanctorum circumfusa gloria,
Virtute pergit alacris ad sidera.¹

SCENA XII.

CETERI praeter PONTIFICEM.

CALL. Eundum certe?

ISID. Videtur certissimum.

Rheda parantur, viduli, marsupia...

CALL. Hic autem pagus notus vix extraneis
Iis, qui legunt gallicas historias,

Erit mox cunctis gentibus notissimus.

ISID. Ubi fuit Petrus, semper Ecclesia!

CALL. At imperator?

ISID. In quam sortem cecidit!

CALL. Dicunt venisse, sed mutato nomine,
Napoleonem... Nugae nunc, gerrae et
[fabulaeVolant per vicos, angiportus, compita,
Per aërem volant ut frondis folia.Eum laudant isti, praedicant strenuum,
Et hi superbe turbant et dilacerant...Solet sic mundus monumenta evertere,
Sua quae succensus manu sustulerat.Miser, quem plebis plausus sollicitat!...
Brevi nam tollit, pellit mox in pulverem.ISID. Manet captivus ille in istis aedibus,
Cui vix Europa sat fuit superbia!CALL. Reges victores ineunt consilia
Secreto, et omnibus remotis arbitris,
Et ipsa pendet istoc a consilio;
Ipsi nam consulunt quid sit in posterum.

CALL. Quid est potentium vis? Vaga inanitas!

ISID. Erat heri rex, regum potentissimus...
Et in praesentia? Captivus omnium!CALL. Ibi sed Pontifex captivus gemuit,
Et contumeliis pressus, ludibris,
Fuit, quod semper ludus Providentiae,
Istis in aedibus captivus truditur.(Magnus fit hoc momento multarum gentium
rumor foris adclamantium).» Vivat noster Pater, noster et Ponti-
[fex! »

(Ad proximum numerum).

Dr. IOSEPHUS FORNARI, Sponsor.

¹ Introgreditur cum Cardinali.